

## A magyar utónevek varianciája

### 1. Bevezetés

Az utónevek alakváltozatainak (variánsainak) vizsgálata nagyon izgalmas, azonban több okból is bonyolult feladat. Egyrészt azért, mert míg a variativitás és a vele azonos szemantikai jegyeket is mutató lexikológiai jelentésviszonyok (poliszémia, paronímia, szinonímia) elkülönítése a köznevek esetében azok jól meghatározható denotatív jelentéseinek köszönhetően viszonylag egyszerű (bár közel sem problémamentes), addig a tulajdonnevek denotációjának mibenléte vitatott kérdés, minek következtében a különböző lexikológiai jelentésviszonyokba való besorolásuk is sokkal problematikusabb. Egy másik ok, hogy a vizsgálat során a történeti és a leíró szempontú elméleti háttér szorosan összefonódik, hiszen az utónevek alakváltozatainak összetartozása egyes esetekben a szinkroniában is egyértelmű (*Joachim/Joakim*), más esetekben viszont csak etimológiai elemzés bizonyíthatja azt (*András~André→Endre, Alex/Alek→Elek*). Vannak azonban olyan utónevek is, amelyek variáns mivolta sem diakrón, sem szinkrón módszerekkel nem igazolható megfelelően, hiszen bár alakilag nagyon hasonlóak (*Buzát?Buzád, Bakta?Baksa*), etimológiájuk tisztázatlan, egyértelmű közszoói eredetüknek köszönhetően pedig felvetődik a morfológiai tagolhatóság lehetősége, ami a szinonimákhoz közelíti őket. A kérdés eldöntése azokban az esetekben a legnehezebb, amikor az alakilag nagyon hasonló utónevek (*Abony?Adony*) etimológiája ismeretlen, és morfológiai felépítésük is azonos. Ezek a szempontok egyrészt viszonylagos szabadságot biztosítanak a magyar utónévanyagot vizsgáló számára, másrésztől azonban megkövetelik, hogy nagyon körültekintően és következetesen járjon el a tulajdonnevek varianciájának kutatása során.

### 2. Elméleti alapvetés

Kiindulásképpen tisztáznunk kell a variativitás fogalmát. Mivel az utónevek vizsgálata a lexikai szinthez kapcsolódik, ezért most csak a lexikai variánsok meghatározására szorítkozom: A lexikai variánsok olyan nyelvi változatok, amelyek alakilag nagyon hasonlóak (csak részleges alaki, nem morféma értékű eltérést mutatnak), referenciális (denotatív) lexikai és grammatikai jelentéseik teljesen azonosak, de pragmatikai jelentéseik eltérőek, azaz közöttük az egyes nyelvrétegbeli vagy kommunikációs helyzetekben való használhatóságukban mutatkozik különbség (vö. Lőrincz 2009: 110). A lexikai szintű variativitás meghatározásakor tehát jelentésbeli és alaki szempontokat egyszerre kell szem előtt tartani.

A szakirodalomban több esetben megfigyelhető terminológiai többértelműség a variativitás és a vele azonos jegyeket is mutató lexikológiai jelentésviszonyok kapcsán. A variánsokat legtöbbször a szinonimákkal (vö. Haader 2001: 367, Dömötör 2004: 72, Benkő 1988: 68, Gombocz 1997: 60, Hadrovics 1992: 93), közülük is leginkább a szinonim képzővel létrehozott azonos tövűekkel (*zongorál–zongorázik, tördel–tördös*) cserélik fel, aminek legfőbb oka a nagyfokú alaki hasonlóság (vö. Lőrincz 2011a: 138, Juhász 1980: 113). Más esetekben a variánsokat a poliszémákkal (a kognitív nyelvészetben a poliszém lexéma egyes jelentéseit szemantikai variánsoknak nevezik) hozzák kapcsolatba (vö. Pethő G. 2004: 80), néha pedig a nyelvi változók minden típusát variánsnak tekintik a szakemberek (vö. Lanstyák 2009: 19, Kiss J. 2008: 260, Szathmári 1999: 301). Az is előfordul azonban, hogy a nyelvészek nem feltételeznek szoros kapcsolatot olyan nyelvi elemek között (*várj–várjál*), amelyeket egymás variánsaiként kellene kezelni (vö. Lanstyák–Szabómihály 2011: 115–116).

A variativitás kapcsán meg kell említenünk a különböző mértékű alak- és jelentéshasadást mutató alakváltozatok kérdését is, amelyek három csoportba sorolhatók: funkcionális elkülönülést mutató variánsok, teljes szóhasadáson átment önálló lexémák, valamint részleges alak- és jelentéshasadást mutató alakvariánsok. Az első esetben egy poliszém lexéma alakvariánsairól van szó, amelyek denotatív jelentései azonosak, de pragmatikai jelentéseik eltérést mutatnak: *kapsz – kapol – kapú*. A második esetben önálló lexémák jönnek létre, melyek esetében szinkrón nyelvi síkon teljes jelentésselkülönülés figyelhető meg még akkor is, ha nagyfokú alaki hasonlóságot mutatnak: *nevel – növel, megvesz – megveszik*. A harmadik eset pedig az átmenetet képviseli (jelentésmegoszlás), amikor is nehezen dönthető el, hogy két önálló lexémáról vagy egy lexéma alakváltozatairól van-e szó: *átnyúl–átnyúlik, áldoz–áldozik* (vö. Lőrincz 2004 és Lőrincz 2009: 103–108).

A dolgozat szempontjából szükséges tisztáznunk a **variáns** és az **alakváltozat** terminusok kapcsolatát is: „Alakváltozatoknak tekintjük az olyan közös gyökerű párokat, amelyeknek tagjai között írásban is megnyilvánuló magán- vagy mássalhangzóbeli (például kötőhangzóbeli) eltérés van, önálló szóelem- vagy toldalékbeli különbség nincs (Grétsy 1980: 139). „Bizonyos (...) szópárok tagja-it egymástól nem is jelentésbeli, hanem csupán alkalmazásbeli vagy hangulati, érzelmi tartalombeli különbség választja el” (Grétsy 1962: 19). Ha összehasonlítjuk a lexikai variánsok és az alakváltozatok definícióját, akkor jól látszik, hogy a két terminus azonos jelentésű. Az alakváltozat megnevezést Károly Sándor (vö. 1970:78) és Juhász József (vö. 1980) is a variáns terminussal azonos jelentésben használja.

Mielőtt áttekintenénk, hogy a névtani kutatásokban hogyan jelenik meg a variativitás kérdésköre tisztáznunk kell a köznevek és a tulajdonnevek denotatív jelentésének és denotációjának különbségét. A denotatív (megjelölő) vagy konceptuális (fogalmi), más megnevezéssel kognitív (ismeretei/tudati) vagy logikai

jelentés a közszavak esetében azoknak az azonosító jegyeknek az összessége, amelyek a jelöltet (*szék, fiú, tehén*) megkülönböztetik valamennyi más létezőtől (vö. Lőrincz 2009: 50 és Szende 1996: 22–25), azaz amelyek alapján eldönthető, hogy egy dolog melyik nyelvi kategóriába tartozik, vagyis mi a neve (vö. Szilágyi N. 1996: 39). A denotatív jelentés a jelentésszerkezet központi magja (vö. Kiefer 1983: 84). A denotáció (jelölési érték) a szakirodalomban vagy a jelnek a vele jelölt dologgal vagy a jelnek a fogalommal való kapcsolata (vö. Lőrincz 2009: 124 és Pethő J. 2006: 36), ami „... magában foglalja azoknak az elkülönítő, más oldalról azonosító jegyeknek az összességét, amelyek egy dolgot elkülönítő értékkel általánosan és elégségesen meghatároznak” (Pethő J. 2006: 36).

A tulajdonnevek denotatív jelentése és denotációja vitatott: „A tulajdonnév denotációja egyedi, mivel denotátuma, a jelölt dolog is egyedi, ezért tovább nem általánosítható: a tulajdonnév jelentése tehát egybeesik a denotációval, Martinkó fogalmazásában »a jelölt dolog tudati képével«. [...] Nyilvánvaló, hogy a tulajdonnév jelentése nem maga a jelölt dolog (...), hanem a jelölt dologra való vonatkozás” (J. Soltész 1979: 29). Kiefer Ferenc szerint a tulajdonnév (denotatív) jelentése az az egyed, amelyre maga a tulajdonnév vonatkozik (2000: 159–166), vagyis nem a jelölt dolog tudati képe, hanem maga a jelölt dolog. Több kutató is úgy gondolja azonban, hogy a tulajdonnév jelentése megegyezik a név etimológiájával (vö. Hajdú 2003: 82).

A tulajdonnév jelentésének meghatározása a szakirodalomban tehát nem egységes, az azonban tény, hogy: „A tulajdonnevek hangalakjai és denotátumai (a jelöltek) között hasonló összefüggések vannak, mint a közszavak alakja és jelentése között” (Hajdú 2003: 89). Ezeknek az összefüggéseknek a szemléltetésére J. Soltész Katalin (vö. 1979: 33–43) és Hajdú Mihály (vö. 2003: 89–96) névtani jelentésrendszerét használom, utóbbit táblázatos formában is közlöm (a táblázatban feltüntetett fogalmak és a példaanyag is Hajdú Mihálytól származik, a táblázat azonban ilyen formában nem jelenik meg az idézett műben). Indokoltnak tartom továbbá szemléltetni Károly Sándor közszavakra alkalmazott lexikológiai jelentésviszony-rendszerét is, mivel bár Hajdú Mihály névtani rendszerének alapját képezi, alakváltozat-értelmezésük mégis csak részlegesen egyezik. A névtani rendszerben megjelenő jelentésviszonyok közül csak azokat jellemzem részletesen, amelyek kapcsolatba hozhatók a variativitással. Előre jelzem, hogy a tulajdonnevek különböző jelentésviszonyokba való besorolása (éppen a denotatív jelentés fogalmának szakirodalmi értelmezési eltérései miatt) sokkal problematikusabb, mint a közneveké.

<b>JELENTÉS → ALAK</b> ↓	<b>Egy jelentés (monozémia)</b>	<b>Több összefüggő jelentés (polizémia)</b>	<b>Több összefüggés- telen jelentés (heterozémia)</b>
<b>Egy alak (mononímia)</b>	Egyjelentésű szavak: <i>szú, hasis, pikkelylik</i>	Többjelentésű szavak: (poliszémák): <i>ezüst, baba, kikap</i>	Azonos alakú szavak (homonimák): <i>áll<sup>1</sup>, áll<sup>2</sup>, szeg<sup>1</sup>, szeg<sup>2</sup>, szeg<sup>3</sup></i>
<b>Több hasonló alak (polinímia)</b>	Alakváltozatok: <i>fel/föl; csoda/csuda;</i>	Jelentésmegoszlás: <i>bozótos, bozontos; csoma, csoma; gomb, gömb; tompa, tömpe;</i>	Jelentésselkülönülés: <i>guba, gubó; jóság, jóság; suhan, suhanc</i>
<b>Több különböző alak (heteronímia)</b>	Rokon értelmű szavak (szinonimák): <i>kutya, eb, arc, ábrázat, pofa</i>	Mezőösszefüggés: <i>fül, orr, szem, eszik, iszik, fácán, fűrj</i>	Összefüggéstelen szavak: <i>ló, asztal, indulat</i>

1. táblázat: Károly Sándor által elkülönített lexikai jelentésviszonyok (1970: 78).

<b>JELENTÉS → ALAK</b> ↓	<b>monodenotátum</b>	<b>polidenotátum</b>	<b>heterodenotátum</b>
<b>Egy alak (mononímia)</b>	Egyjelentésű tulajdonnevek: <i>Namibia, Olt</i>	Többjelentésű tulajdonnevek: <i>Urál, Amerika, Szabó Tamás</i>	Azonos alakú tulajdonnevek (homonimák): <i>Galícia, Gera</i>
<b>Több hasonló alak (polinímia)</b>	Alakváltozatok: <i>Danzig/Gdańsk; Petőfi Csarnok/Pecsa; Anna/Ancsika/Panka</i>	Jelentésmegoszlás: <i>Vidám, Vidor; Gallipoli, Gelibolu</i>	Jelentésselkülönülés: <i>Johannes, János, John</i>
<b>Több különböző alak (heteronímia)</b>	Rokon értelmű tulajdonnevek (szinonimák): <i>Pest/Ofen; Vajk/Szent István</i>	Mezőösszefüggés: <i>Karthágó, Tunisz</i>	Összefüggéstelen szavak: <i>Ferihegy, Monfalcone</i>

2. táblázat: Hajdú Mihály által elkülönített névtani jelentésviszonyok (2003: 94).

Hajdú Mihály – Károly Sándorhoz hasonlóan – elkülönít mono-, poli- és heteronímiát, valamint (a mono-, poli-, és heteroszémia analógiájára) mono-, poli-, és heterodenotátumot. Károly Sándornál a variánsok alaki és jelentésbeli szempontból is egységes csoportot alkotnak (*fel/föl, csoda/csuda*), Hajdú Mihály alakváltozatokként feltüntetett példáinak egy része azonban legalább morféma értékű eltérést mutat (*Anna/Pancsika, Petőfi Csarnok/Pecsa*), azaz nem az alakváltozatok, hanem a szinonimák közé tartozik. Ugyanez figyelhető meg a család- és utónevek alak- és írásváltozatainak esetében, amelyek között szintén megjelennek szinonimák (*Eperjes/Epres*) és variánsok (*Endréd/Endrőd*) is. Az is előfordul, hogy egyes utónevek minden változata szinonimaként szerepel, pedig közöttük szinonimák (*Mária, Marinka, Marcsi*) és variánsok (*Marinka, Marika, Mariska*) egyaránt vannak. Egy konkrét személynév különböző nyelvekben használatos változatai (*Mária, Mary, Marie/John, János, Johannes*) egy személyt jelölve mono-, több személyt jelölve pedig heterodenotátumként jelennek meg, azaz ugyanazok a tulajdonnév-változatok egyszer a variánsok sorába illeszkednek, máskor pedig a jelentésselkülönülést mutató tulajdonnevébe. A földrajzi nevek esetében a lexikológiai jelentésviszonyba való besorolás egyértelmű, hiszen – minden esetben monodenotátumról lévén szó – az azonnyelvi és a különböző nyelvekben előforduló névváltozatok vagy egymás variánsai (*Bukarest/Bucarest/Bucharest*) vagy egymás szinonimái (*Pest~Ofen*). Az is fontos kérdés, hogy az azonos nyelvi tulajdonnév-változatok ugyanazt a denotátumot jelölik-e, mert ha nem, akkor nagyfokú alaki hasonlóságuk ellenére (*Pócs, Pös, Pósa, Póka, Pócsa*) sem variánsok, hanem jelentésselkülönülést mutató tulajdonnevek.

J. Soltész Katalin a különböző nyelvek azonos eredetű neveit (*John/János/Jean*) alakváltozatokként kezeli, emellett pedig részletesen foglalkozik az azonnyelvi névváltozatok (*András~Andor~Endre, Demeter/Dömötör*) kérdésével is, amelyeket rokon neveknek tekint. Utóbbiakról megállapítja, hogy köztük jelentésmegoszlás, jelentésselkülönülés, névhasadás (vö. még Kiss L. 1994) ment végbe, hiszen akár egy személy is viselheti őket kettős utónévként (*Gelléri Andor Endre*). Ennek a megállapításnak a kapcsán meg kell jegyeznem, hogy bár valóban vannak olyan rokon utónevek, amelyek kettős névként egymás mellé kerülhetnek, mégsem tartom valószínűnek, hogy léteznek *Gábor Gábrielek, Júlia Juliannák* vagy *Tibor Tiborcok*, ugyanis úgy vélem, hogy a minimális alaki eltérés kizárja bizonyos utónevek kettős nevekként való használatát. Ha azonban a rokon neveknek eltérő a hangalakja és az írásképe (*Atilla~Etele*), akkor már megjelenhetnek kettős utónévként, ami igaz az eredeti utónevek és a belőlük önállósult eltérő alakú becézett névváltozatok (*Erzsébet Zsóka, Éva Vica, Bandó András, Elek Sándor*) esetében is.

J. Soltész Katalin a földrajzi nevek eltérő hangalaki változatait (*Perzsia~Irán, Etiópia~Abesszínia*) szinonimáknak tekinti, mivel azonos denotátumot jelölnek. Ezt a jelenséget a többnevűség egyik aspektusaként tárgyalja, de felhívja a fi-

gyelmet arra, hogy a többnevűség is csak abban az esetben kapcsolódik a szinonímiához, ha a földrajzi nevek egy nyelvrendszeren belül élnek egymás mellett változatként. Szinonimája tehát *Fiumének Rijeka*, *Danzignak Gdańsk*, de nem az *Pozsonynak Bratislava* vagy *Bécsnek Wien*. Ennek kapcsán megfontolandó, hogy a határon túli magyarok nyelvhasználatában szinonimának számítanak-e a magyar és az államnyelvi megfelelők: *Kassa–Košice*, *Nagyvárad–Oradea*, *Szabadka–Subotica*.

J. Soltész elhatárolja azonban a szinonimáktól az egyes nyelvek utónév-megfeleléseit (*Theophil–Amadeus–Gottlieb–Bogumil*; *Kovács–Schmidt–Faber*), de nem az eltérő nyelv, hanem a különböző denotátumok miatt. Hajdú Mihálytól eltérően az egyes utónevek alaki eltérést mutató azonos nyelvi változatait (*Mari-ka~Mariska*) sem szinonimáknak, hanem variánsoknak tekinti. A két rendszer eltéréseit a jobb áttekinthetőség érdekében táblázatos formában szemléltetem:

Hajdú		J. Soltész	
<i>Danzig/Gdańsk</i>	alakváltozatok/variánsok	<i>Danzig~Gdańsk</i>	szinonimák
<i>Karthágó–Tunisz</i>	mezőösszefüggés elemei	<i>Perzsia~Irán</i>	szinonimák
<i>Mária~Marika</i>	szinonimák	<i>Mária/Marika</i>	alakváltozatok/variánsok
<i>John, János, Jean</i>	jelentésselkülönülés	<i>John/János/Jean</i>	alakváltozatok/variánsok

**3. táblázat:** J. Soltész Katalin és Hajdú Mihály rendszerének eltérései

Világosan látszik, hogy a két rendszer közti ellentmondások egyik része a variativitás és a szinonímia pontatlan elhatárolásának következménye, másik része azonban a tulajdonnevek denotációjával (mono-, poli- és heterodenotátum) magyarázható: „Ha a tulajdonnév több egyedre vonatkozik, több denotációja, következésképpen több jelentése is van” (J. Soltész 1979: 29). Az összevetett példák közül a *Karthágó–Tunisz* és a *Perzsia~Irán* nem azonosak, de lényegileg egyeznek, hiszen ugyanazoknak a földrajzi területegységeknek az ókori és a jelenkori megnevezései.

Bár a homonímia és a variativitás nem függenek össze szorosan, mégis meg kell említenünk az utóneveknek egy olyan csoportját, amely mind Hajdú Mihálynál, mind J. Soltész Katalinnál az utónév-homonímiával kapcsolatban jelenik meg, de véleményem szerint az utónév-alakváltozatokhoz is kötődik. Ebbe a csoportba a különböző keresztnevek azonos becenevei (*Berci* → Albert, Bernát és Bertalan; *Gyuszi* → Gyuri < György és Gyula; *Ági* → Ágnes és Ágota *Juci* →

Judit, Júlia, Julianna) tartoznak, amelyeket ha egy utónév változataiként használunk (*Gyula* → Gyuszi és Gyuri; *György* → Gyuszi és Gyuri; *Júlia* → Juli és Juci; *Julianna* → Juli és Juci), akkor becenévvariánsok jönnek létre.

### 3. Példaanyag

A szakirodalom áttekintése alapján megállapíthatjuk, hogy a tulajdonnevek különböző jelentésviszonyokba való besorolása bonyolult feladat, ezért az utónevek vizsgálatának elméleti kereteit pontosan meg kell határozni: 1. Vizsgálataim során nem a nevet viselő személyek (jelöltek/denotátumok) lehetséges számából indulok ki, hanem abból, hogy az Akadémia utónévlistán szereplő nevek közül egyazon személy bármelyiket kaphatja: pl. *Alicia, Alícia, Alízia, Alica, Alisa, Aliza, Alissza, Aliz* vagy *Alíz*. 2. Mivel a variativitás legcélravezetőbb vizsgálati módszere a dinamikus szinkronia (vö. Gorbacsevic 1978: 5, hivatkozik rá Lőrincz 2009: 96–97), ezért a variáns párok/variációs sorok meghatározása során az utónevek alaki és etimológiai jellemzőit együttesen tartom szem előtt. Az etimológiára mint a tulajdonnév egyik legfontosabb jelentéssíkjára tekintek (vö. J. Soltész 1979: 31–32), amely a legtöbb esetben segít eldönteni, milyen kapcsolatban áll egymással két névalak. 3. Az MTA-listán szereplő utónevek különböző nyelvekből származó változatait csak akkor tekintem variánsoknak, ha azok alaki és etimológiai szempontoknak együttesen felelnek meg (*Alex/Alek, Agáta/Ágota* de *Alexander*→*Sándor*). 4. J. Soltész Katalin névhasadással kapcsolatos megállapításait figyelembe véve (de azokat kissé átértelmezve) a variánsokat elkülönítem a jelentéshasadáson átment névalakpároktól. Ha két utónév csak részleges alaki eltérést mutat, emellett pedig azonos a kezdőbetűjük és az etimológiájuk (*Bars/Bors, Ábrám/Ábrán*), variánsoknak tekintem őket. Ebbe a csoportba sorolok néhány olyan utónevet is, amelyek becéző változatokból önállósultak (*Annika/Anika/Anikó*). A jobb áttekinthetőség érdekében a variánsokat a dolgozat egészében perjellel (/) kapcsolom össze. Ha a két név etimológiája azonos, de eltérő az íráskéjük és a hangalakjuk (*Alek*→*Elek, Armandó*→*Herman*), akkor már jelentéshasadás során szétvált alakpárokként kezelem őket, és nyíllal (→) különítem el egymástól. Megkülönböztetek továbbá szinonimákat, alaki hasonlóságot mutató önálló neveket (paronimákat), valamint olyan alakpárokat is, melyek tagjainak lexikológiai jelentésbeli viszonya bizonytalan. A szinonimák közé olyan nevek kerülnek, amelyek morféma értékű eltérést mutatnak egymáshoz képest (*Adelin*~*Adelina, Amarilla*~*Amarillisz*). Az alaki hasonlóságot mutató önálló nevek (*Alida*–*Alina, Árisz*–*Árész*) elhatárolásában kiindulópontom az eltérő etimológia, a bizonytalan besorolású nevek között pedig olyan hasonló alakú párok (*Adala*?*Adéla, Bartal*?*Bertel*) szerepelnek, amelyek közül legalább az egyik eredete ismeretlen. A szinonimákat hullámvonallal (~), az alaki hasonlóságot mutató önálló neveket kötőjellel (–), a bizonytalan besorolású neveket pedig kérdőjellel (?) kapcsolom egymáshoz. Ahogy fentebb már utaltam rá, a homonímia nem függ össze szorosan a variativitással,

ezért a vizsgált névanyagban megjelenő homonimákat nem önálló csoportban, hanem az egyes csoportokon belül vizsgálom. A nevek etimológiai összefüggéseinek meghatározásához az MTA Nyelvtudományi Intézete által kifejlesztett *Utónévkeresőt*<sup>1</sup> használom, az utónevek forrásának pedig az MTA által 2015. március 1-jén közzétett női és férfiutónév-listát tekintem. Dolgozatomban mind a női, mind a férfinevek közül csak az *a*-val és a *b*-vel kezdődők vizsgálatára szorítkozom, velük összefüggésben azonban néhány esetben más kezdőbetűs utóneveket is megvizsgálók.

Mielőtt azonban áttekintenénk az utónévanyagot, nézzük meg, milyen feltételek mellett kerülhet fel egy név az MTA által összeállított utónévlistára. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül ismertetett szempontok az MTA Nyelvtudományi Intézetének honlapján<sup>2</sup> részletesen megtalálhatóak. Az 1982. évi 17. törvényerejű rendelet 30.§-ának (5) bekezdése kimondja: ha a szülők által választott utónevet az utónévjegyzék nem tartalmazza, akkor az MTA jogosult dönteni a kért utónév anyakönyvezhetőségéről a névkutató, nyelvtörténész, pszicholingvista, szociolingvista szakemberekből álló Utónévbizottság szakvéleménye alapján. Az Utónévbizottság alapelvei közül a következők kapcsolódnak a dolgozat témájához:

2. Az újonnan kérvényezett utónevet minden esetben a mai köznyelvi kiejtésének megfelelően, a mai magyar helyesírás szabályai szerint kell bejegyezni (pl. *Maya* helyett *Maja*; *Gerald* helyett *Dzserald*, *Claudia* helyett *Klaudia*). Erről az 1982. évi 17. törvényerejű rendelet 27.§ (2) bekezdése így rendelkezik: „A név anyakönyvezésénél a magyar helyesírás szabályai az irányadók.”

6. Az idegen nyelvi eredetű újabb utóneveknek a magyarban meglevő, tehát már meghonosodott megfelelőit ajánljuk bejegyzésre, ha vannak ilyenek (pl. *Casper* helyett *Gáspár*, *Deniel* helyett *Dániel*, *Catharina* helyett *Katalin*).

9. Az utónévlistán szereplő nevek becéző változatai abban az esetben javasolhatók bejegyzésre, ha az általuk képviselt típusnak már vannak hagyományai a névkincsünkben. A nevek túlzott, többszörös becéző formáit a bizottság nem javasolja (pl. *Icuska*, *Katácska*, *Loncika*, *Gyuszkó*, *Misike*). A férfinevek becéző formáit csak akkor támogatja a bizottság anyakönyvezésre, ha személynévi használatuk a középkorra nyúlik vissza, és ez hitelesen bizonyítható is (pl. *Gergő*, *Janó*).

12. Ha egy már anyakönyvezett név bejegyzését kérik más helyesírással:

a. a már bejegyezhető, idegen eredetű, más nyelvekben is több alakváltozatban létező nevek esetében akkor javasoljuk a név újabb írásváltozatát, ha a jelenlegre találunk példát más nevek esetében (*Annabel – Annabell*, *Bora – Bóra*, *Izabel – Izabell*),

b. ha a kért bejegyzési forma megfelel a magyar kiejtésnek, illetve az alakvál-

<sup>1</sup> <http://corpus.nytud.hu/utonevportal>

<sup>2</sup> <http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek>



tozat bizonyíthatóan levezethető egy alapnévből (*Milla – Mila, Heni – Henni*).

### 3.1. Utónévváriánsok

Ebbe a csoportba azokat az utóneveket soroltam, amelyek alakilag és etimológiailag is egyértelműen összetartoznak. Az alaki eltérés további altípusok szerinti csoportosítástól eltekintek, illetve figyelmen kívül hagyom azt is, ha az alaki eltérés kettős átvétel eredménye. A neveket gyakorlati okok miatt nem ábécérendben közlöm.

női nevek: *Annamira/Annamíra, Antoanett/Antoniett, Aranka/Aranyka, Ariadna/Ariadné, Amina/Ámina, Anabel/Anabell/Annabel/Annabell, Adela/Adéla, Ágata/Ágota, Alicia/Alícia/Alízia, Alica/Alisa/Alissza/Aliza, Aliz/Alíz, Amália/Amélia, Ariéla/Ariella, Aletta/Alitta, Anni/Ani, Anika/Annika/Anikó, Aisa/Aisah, Adriána/Adrianna, Afrodita/Afrodité, Anéta/Anetta, Angéla/Angella, Ariana/Arianna, Aténa/Aténe/Atina, Aina/Ajna/Ainó/Ajnó, Aira/Ajra, Aleszja/Alesszia/Alexia, Aloma/Alóma, Arika/Arikán, Alda/Aldea, Azura/Azurea, Aura/Aurea*

...

*Benedikta/Beneditta/Benedetta, Barbara/Borbála, Bianka/Blanka, Borka/Boróka, Benáta/Benita, Béta/Betta/Betti, Beatriz/Beatrix, Britni/Britani*

férfinevek: *Arkád/Árkád, Anton/Antos, Adorján/Adrián, Andorás/András, André/Andrej, Arlen/Árlen, Árszen/Arzén, Aser/Áser, Aba/Ata, Ámer/Amir, Arvéd/Arvid, Andor/Andon/Andos, Amadé/Amadó, Atilla/Attila, Angelus/Angelus, Ábrám/Ábrán, Achillesz/Achilles/Ahillész, Aladin/Aladdin, Alek/Alex, Arnold/Arnóti/Arnó, Aldó/Áldor, Ágost/Auguszt, Alvián/Alvin*

...

*Bogumil/Bohumil, Boldizsár/Baltazár, Benjamin/Benjámín, Benke/Benkő, Bodó/Bató, Bartó/Barta, Bars/Bors, Benedek/Benedikt, Bán/Bánk, Barabás/Borbás, Bernárd/Bernát*

A fenti variáns párok/variációs sorok közül néhány tagjainak a kapcsolata rövid magyarázatot igényel. Az *Aisa/Aisah* pár második tagjának *-h-*ja (minden valószínűség szerint) néma hangzó, a pár tagjai tehát írásváltozatok, az

*Antoanett/Antoniett* pedig hangátvetéses és a magánhangzó minőségében is eltérő variánsok. A *Borbála* a *Barbara*, a *Boldizsár* a *Baltazár* régi magyar alakváltozata, a *Bató/Bodó* és az *Aba/Ata* pedig azonos etimológiájú régi magyar nevek.

A *Bianka/Blanka*, *Aira/Ajra* és az *Alesszia/Aleszja* utónevek azért kerültek a variánsok közé, mert a párok tagjainak eltérése csupán magánhangzók és approximánsok szembenállása ( $i \rightarrow l$ ,  $i \rightarrow j$ ), ami a közelítőhangok akusztikai jellemzőinek folytán (vö. A. Jászó 2004: 110) hangvariációnak tekinthető.

Az *Andorás/András*, *Ágost/Auguszt*, *Alvin/Alvián*, *Barabás/Borbás*, *Boróka/Borka*, *Britni/Britani*, *Alda/Aldea*, *Azura/Azurea*, *Aura/Aurea* párok tagjait is variánsoknak tekintem, hiszen csak fonémányi eltérést mutatnak. Az *André/Andrej*, *Andor/Andon/Andos* nevek is összefüggnek az *Andorás/András* nevekkel, mégis célszerű őket egymás szinonimáiként kezelni. Az *Andon* kapcsán homonímiával is számolni kell, hiszen az az *Anatal*nak és az *András*nak is becéző alakja lehet. Ugyanez mondható el a *Béta/Betta/Betti* utónevekről is, hiszen a *Betta* a *Berta*, a *Babett*, a *Babetta*, valamint az *Erzsébet* változata is lehet, míg a variációs sor másik két eleme csak az *Erzsébet* becézőjeként és önállósult változataként él.

Az *Anikó* változatot azért kezelem az *Anika/Annika* pár variánsaként, mert töveik és a hozzájuk kapcsolódó kicsinyítő képzők (*-ka/-kó*) is egymás variánsai.

Az *Adorján* az *Adrián* régi magyar alakváltozata: a pár tagjai között a magánhangzótöbbleten kívül magánhangzó–approximáns szembenállás is megfigyelhető.

Az *Arnold/Arnót/Arnó*, *Aldó/Áldor*, *Arika/Arikán*, *André/Andrej*, *Benedek/Benedikt*, *Bernát/Bernárd*, *Bán/Bánk* utóneveket azért tekintem variánsoknak, mert véleményem szerint egyik tagjukban a J. Soltész Katalin által a tulajdonnevekben előforduló névformánsok közé sorolt funkciótlan végződések (vö. J. Soltész 1979: 19) jelennek meg.

### 3.2. Utónév-szinonimák

Ebbe a csoportba azok a névváltozatok kerültek, amelyek egymáshoz képest legalább egymorfémányi eltérést (többletet vagy hiányt) mutatnak. Közülük néhány az első csoportban már egymástól elkülönülő variánspárok elemeiként megjelent (*Alicia/Alícia/Alízia*, *Aliz/Alíz*), itt azonban (az alaki eltérés következtében) egy szinonimasor tagjaiként kezelem őket (*Alicia/Alícia/Alízia~Aliz/Alíz*). Mivel a variánspárok/variációs sorok tagjai közül mindegyikhez hozzátartozik ugyanaz a szinonima/szinonimasor, ezért azokat együtt tüntetem fel. Az utónév-szinonimák esetében is eltekintek a különböző alcsoportokba való besorolástól, azaz nem részletezem az eltérő morfémák számát, elhelyezkedését stb.

női nevek:

*Apol~Apolka*, *Angyal~Angéla/Angella~Angélia~Angyalka~Angelika~Angelina*,

*Aleszja/Alesszia/Alexia~Alexa, Annamari~Annamária,  
Adelgund~Adelgunda,  
Atala~Atália, Adél~Adela/Adéla~Adélia~Adelin~Adelina, Adelai-  
da~Adelheid,  
Anabel/Anabell/Annabel/Annabell~Anabela/Anabella/Annabela/Annab-  
ella,  
Alicia/Alicia/Alizia~Alica/Alisa/Alissza/Aliza~Aliz/Aliz,  
Andelin~Andelina,  
Alexandra~Alexandrin~Alexandrina, Anett~Anetta/Anéta, An-  
di~Andrea,  
Ariana/Arianna~Arienn, Asztrid~Asztrida, Alfon-  
za~Alfonzin~Alfonzina,  
Adriána/Adrianna~Adrienn~Adria, Alett~Aletta/Alitta, Ápril~Áprilka,  
Ari~Arany~Aranka/Aranyka~Aranyos, Amarill~Amarilla~Amarillisz,  
Armanda/Armandina, Augusztá~Augusztina, Amarant~Amaranta,  
Ági~Ágnes~Ágota/Agáta~Agnéta, Amál~Ameli~Amália/Amélia,  
Alberta~Albertin~Albertina, Antoanett/Antoniett~Antonietta,  
Ania~Ani/Anni~Anna~Annika/Anika/Anikó~Anica~Anka*

...

*Babett~Babetta~Betta, Barbara~Barbarella, Betti~Bettina, Ber-  
ta~Bertina,  
Bea~Beáta~Beatrix/Beatrix~Beatrice, Berna~Bernadett~Bernadetta,  
Bernarda~Bernardita, Bíbor~Bíbora~Bíborka, Brigi~Birgit~Brigitta,  
Bársony~Bársonyka, Brunhilda~Brünhild, Bogi~Boglár~Boglárka,  
Borbála~Bori~Boriska~Bora~Borcsa~Borka/Boróka,  
Benedikta/Beneditta/Benedetta~Benáta/Benita*

férfinevek: *Amand~Amandó, Armand~Armandó, Ábra-  
hám~Ábrám/Ábrán~Ábris,  
Anton~Antal, Aurél~Aurélián, Aba/Ata~Apaj~Apor, Ata~Atilla/Attila,  
Abos~Abosa, Adrián~Adriánó, Ágost~Ágoston, Anton~Antónió,  
Andorás/András~André/Andrej~Andos/Andon/Andor,  
Auguszt~Augusztusz, Amadé/Amadó~Amadeusz*

...

*Baldó~Baldvin, Barna~Barnabás, Bar-  
tó/Barta~Bertalan~Bartos~Bartal, Bács~Bacsó, Balassa~Balázs,  
Bán/Bánk~Bános, Bars/Bors~Borsa,  
Benedek/Benedikt~Benediktusz, Bazsó~Bazil*

Az ebbe a csoportba sorolt utónévpárok kapcsán is vetődnek fel kérdések. A morfémátöbblet egyértelműen a szinonímia bizonyítéka, azonban kizárólag a névalakot lezáró morfémaértékű *-a* hangban (vö. Hajdú 2003: 645) eltérő párok

tagjait bizonyos megszorításokkal a variánsok közé is sorolhatnánk. Ennek oka, hogy bár az *-a* (a latin nőnem jellegzetes végződése) bizonyos tulajdonneveknél valóban a nőnemet jelöli (*Petra–Petrus*, *Albert–Alberta*), más esetekben azonban ezt a funkciót nem tölti be, hiszen hiánya nem férfi-, hanem egy másik női nevet eredményez (*Adelin~Adelina*, *Babett~Babetta*). Az *-i*, *-ia*, *-in*, *-ina* végzések is egyértelműen képzők (vö. J. Soltész 1979: 20 és Racskó 2014), amelyek szinonimasorokat hozhatnak létre: *Adél~Adela/Adéla~Adélia~Adelin~Adelina*. Nem kötelező az összes elem megléte, és az sem törvényszerű, hogy egy adott képzőnek melyik másik képzőt kell követnie: *-a/-ia* (*Aliz/Alíz~Alica/Alisa/Alissza/Aliza~Alicia/Alicia*), *-i/-ia* (*Amál~Ameli~Amália*), *-a/-in/*

*-ina* (*Alberta~Albertin~Albertina*).

Az *Anni/Ani* párt mind az *Ania*, mind az *Anica*, mind pedig az *Anika/Annika/Anikó* nevektől célszerű elhatárolni, mert az *-i*, az *-ia*, a *-ca*, illetve a *-ka/-kó* képzők (alaki eltérésüknek köszönhetően) szinonimák. Az *Anna* és az *Anni/Ani* variáns pár kapcsolata azért érdekes, mert az utóbbiakban jól elhatárolható az *-i* kicsinyítő képző, az *-a* azonban – annak ellenére, hogy kicsinyítő képzőként is funkcionálhat – az eredeti névalak szerves része. A szinonimák közé tartoznak az *Alina~Alinka*, *Bibora~Biborka* párok is, hiszen az *-a* és a *-ka* szinonim képzők. Az utóbbi pár hatelemű szinonimasorrá bővül az utónévanyagban: *Borbála~Bori~Boriska~Bora~Borcsa~Borka*.

A *Bogi* a *Boglár~Boglárka* nevek szinonimája, egyben homonim utónév is, hiszen egyaránt megjelenhet a *Bogárka*, illetve a *Bogáta* változataként.

Az *Angyal~Angyalka* pár elemeit az *Angéla/Angella~Angélia~Angelika~Angelina* sor szinonimáiként kezelem, hiszen eltérő nyelvekből való származásuk ellenére alaki összetartozásuk egyértelmű.

Meg kell említenem egy olyan szinonimasort és szinonimapárt is, amelyek tagjainak összetartozása nem magától értetődő. Ennek oka a köznévi eredet és a morfológiai tagolhatóság: az *Aba~Apaj~Apor* ('apácska') és az *Ata~Attila/Atilla* ('atyácska') ugyanannak a tőalakváltozatnak (*ap-/aty-*), a kicsinyítő képzős származékai, így akár egy szinonimasor elemei is lehetnének, az egyes tagok jelentős alaki eltérése miatt (*Apor*, *Attila*) mégis úgy gondolom, hogy célszerű őket elhatárolni egymástól.

### 3.3. Névhasadással létrejött nevek

Ezek a nevek etimológiailag összetartoznak, alakilag azonban már teljesen eltávolodtak egymástól.

női nevek: *Alberta*→*Berta*, *Arinka*→*Irénke*, *Arikán/Arika*→*Réka*,  
*Anriett*→*Henriett*

*Böske*→*Erzsébet*→*Örzse*→*Zsóka* ...

férfinevek: *Aba/Ata*→*Ete*, *Alexander*→*Alex/Alek*→*Elek*→*Sándor*,  
*Atilla/Attila*→*Etele*,  
*Armand*~*Armandó*→*Herman*, *András*→*Bandó*→*Endre*

Az alaki eltérés ellenére egyes esetekben még könnyedén felismerhető az utónevek összetartozása, más esetekben azonban a nevek kapcsolata már teljesen elhomályosult. Az *Alex/Alek*→*Elek*→*Sándor* nevek jól szemléltetik ezt, hiszen az *Alek*→*Elek* változatok összetartozása részben még érezhető, az *Elek*→*Sándor* változatoké azonban már nem. Ennek oka, hogy az *Elek* az *Alexander* első, a *Sándor* pedig a második eleméből önállósult. A nagyfokú alaki eltérés az *Arinka*→*Iréнке*, *Arikán*→*Réka*, *Armandó*→*Herman* nevek esetében is gátolja az összetartozás felismerését. Az *Anriett*→*Henriett*, *Alberta*→*Berta*, *Ata*→*Ete*, *Atilla/Attila*→*Etele* párok kapcsolata még többé-kevésbé érezhető, a *Böske*→*Erzsébet*→*Örzse*→*Zsóka*, *András*→*Bandó*→*Endre* utóneveké pedig egyértelmű.

### 3.4 Alaki hasonlóságot mutató, etimológiailag eltérő nevek (paronimák)

Ebbe a csoportba azokat az utóneveket soroltam, amelyek alakilag nagyon hasonlóak, de etimológiájuk teljesen eltérő. Az egyes nevek etimológiáját nem ismertetem, mivel attól az előző csoportok esetében is eltekintettem.

női nevek: *Amanda*–*Almanda*, *Andi*–*Anda*, *Anda*–*Anada*, *Annamari*–*Annamira/Annamira*,  
*Amadil*–*Amadea*, *Anikó*–*Enikő*, *Ariana*–*Ariadna/Ariadné*, *Amanda*–*Armanda*,  
*Aisa/Aisah*–*Ajsa*, *Amélia*–*Amelita*, *Amália/Amélia*–*Emília*, *Amélia*–*Anélia*,  
*Adelina*–*Adelinda*, *Adina*–*Edina*, *Aletta*–*Alexa*, *Alica/Aliza/Alisa*–*Alida*–*Alina*,  
*Alina*–*Alida*–*Alinda*, *Alina*–*Arina*, *Arita*–*Arika*–*Arina*, *Arina*–*Arinka*,  
*Arinka*–*Aranka*, *Arita*–*Anita*, *Anita*–*Anitra*, *Amina*–*Anina*–*Anima*, *Atika*–*Atina*,  
*Aminta*–*Amina*, *Amina*–*Amira*, *Amilla*–*Anilla*, *Anilla*–*Aniella*, *Apolka*–*Aporka*,  
*Abélia*–*Adélia*, *Amandina*–*Armandina*, *Anabel*–*Amábel*,  
*Arika*–*Erika*

...

*Berna*–*Berta*, *Blandina*–*Blondina*, *Bertina*–*Bertilla*, *Bozsena*–*Blazsena*,  
*Babeta*–*Babita*, *Babita*–*Bagita*, *Bagita*–*Bogáta*, *Borbála*–*Borbolya*

férfinevek: *Abosa–Absa, Ákos–Árkos, Alen–Alek, Alex–Axel, Al-  
már–Alpár, Ádel–Ádér,  
Adrián–Arián, Arián–Arion, Ámor–Ámos, Árisz–Árész, Aser/Áser–  
Asur,  
Ámer/Amir–Ammar, Amir–Amin, Aton–Atos–Atosz, Amand–Armand,  
Andos–Antos*

...

*Balár–Balázs, Baldó–Bandó–Bardó, Baldó–Balló, Barton–Bartos, Bé-  
ni–Bene,  
Bacsó–Bazsó, Bende–Bence, Bertin–Berton–Bertold–Bertram, Bodó–  
Bodony,  
Barabás–Barnabás, Baján–Boján, Bars/Bors–Barsz*

A fenti utónevek közül több is előfordul legalább két pár/sor elemeként. Ez azért van, mert ha egy név több névalakot is felidéz, a felidézett alakok között már nem feltétlenül van alak-i kapcsolat: az *Aliná*hoz nagyon hasonló az *Alinda*, az *Alida*, az *Arina* és az *Alica/Aliza/Alisa*. Közülük az *Alina–Alida–Alinda* és az *Alica/Aliza/Alisa–Alida–Alina* sorok elemei alakilag alig különböznek, az *Alida>Arina*, valamint az *Alica>Alinda* azonban már teljesen eltérőek. Ugyanez figyelhető meg pl. az *Andi–Anda, Anda–Anada, Andi>Anada*, vagy az *Arina–Arinka, Arinka–Aranka* és az *Arina>Aranka* nevek esetében is.

Az *Aisa–Ajsa* nevek kapcsolata azért érdekes, mert kiejtésük azonos, írásmódjuk azonban eltér, vagyis egymás homofonjai, emellett pedig etimológiájuk a lehető legtávolabb áll egymástól: az első arab eredetű, a második pedig ősi magyar.

### 3.5. Bizonytalan besorolású nevek

Ide azok az utónévpárok kerültek, amelyek az előző csoportok egyikébe sem sorolhatók be maradéktalanul, mivel tagjaik közül vagy legalább az egyik etimológiája tisztázatlan, vagy valamilyen következtetés figyelhető meg az alakok és az etimológiák kapcsolatában. A potenciális variánsok (*Arad?Aracs*), illetve szinonimák (*Anasztá?Anasztázia*) elhatárolásától eltekintek, és az egyes nevek etimológiáját is csak akkor ismertetem, ha az feltétlenül szükséges.

női nevek: *Armida?Armillá, Ada?Adala?Adéla, Amáta?Amadil,  
Amanda?Amandina, Anasztá?Anasztázia*

...

*Bebóra?Debóra, Bora?Bóra*

férfinevek: *Arad?Aracs, Arion?Ariton, Ariton?Airton, Ab-  
sa?Absolon, Árden?Ardó,  
Aba?Abád?Abod?Abony?Abos~Abosa?Adony, Alek?Arek*

...

*Baksa?Bakta, Bátor?Bátöny, Bekes?Békés, Batus?Batu?Bató, Bato?Bacsó,  
Bese?Becse?Beke, Bekény?Beke?Bekő?Bekes, Bekény?Berény, Bedecs?Bedő,  
Bedő?Bekő, Bod?Bodó, Bodor?Bodony, Bartal?Bertel?Bercel,  
Bertel?Bertin, Bozsó?Bazsó, Bérc?Berec, Beten?Betlen, Bojta?Bojtor,  
Buzád?Buzát, Bedő?Bodó, Bodó?Bozsó*

Az *Armida?Armillá* alakpár tagjai közül az Utónévkereső adatai szerint az utóbbi az előbbinek kicsinyítő képzős változata, etimológiájuk azonban teljesen eltérő (az első 'felfegyverzett', a második pedig 'örmény; karperec' jelentésű).

Az *Amáta?Amadil* nevek kapcsolata azért bizonytalan, mert kérdéses, hogy az *Amadil* annak a spanyol *Amada* névnek a származéka-e, amelynek magyar megfelelője az *Amáta*.

Az *Ada?Adala?Adéla* utónevek kapcsolata is bonyolult, mivel bár etimológiájuk azonos ('nemes'), az *Ada* homonim jelentésű is (germán 'nemes' és héber 'ékeség, szépség'), az *Adala* germán eredete pedig bizonytalan.

A *Bora?Bóra* nevek kapcsolata is nagyon érdekes. Az Utónévkereső adatai szerint a *Bora* a *Borbála* becézője, a *Bóra* pedig újabb keletkezésű magyar név, a *Bóra* etimológiája mégis azonos a *Borbáláéval*.

Az *Ariton?Airton, Baksa?Bakta, Bedecs?Bedő, Bedő?Bekő, Buzád?Buzát, Beten?Betlen* párokban mindkét tag, az *Arion?Ariton, Aracs?Arad, Absolon?Absa, Bátor?Bátöny, Békés?Bekes, Bekény?Berény, Bodó?Bod, Bodony?Bodor, Bertin?Bertel, Bazsó?Bozsó, Berec?Bérc, Bojta?Bojtor, Bodó?Bedő, Bodó?Bozsó* párokban pedig a második tag eredete ismeretlen. A *Bekény?Beke?Bekő?Bekes, Aba?Abád?Abod?Abony?Abos~Abosa?Adony* és a *Bese?Becse?Beke* sorban csak az első elem etimológiája tisztázott, az *Árden?Ardó, Alek?Arek, Amanda?Amandina, Anasztázia?Anasztá, Debóra?Bedóra* párok második elemét az Utónévkereső pedig nem is tartalmazza.

A *Batu?Bató?Batus* nevek kapcsolata is összetett: a *Batu* mongol eredetű, a *Bató* régi magyar, de etimológiájuk nagyon hasonló (az első 'uralkodó', 'meghatározó', a másodiké 'parancsoló', 'úr'). A *Batus* eredete bizonytalan, vagyis az előbbi kettő közül bármelyik származéka lehet. A *Bacsó?Bató* utónevek kapcsolata azért kérdéses, mert etimológiájuk csak részben azonos (az előbbi jelentése a *Bácséval* azonos 'kis uraság', az utóbbiét lásd fentebb). A *Bacsó* nevet azért nem kezelem a *Batu?Bató?Batus* sor elemeként, mert alakilag teljesen különbözik a *Batutól* és a *Batustól* is.

A *Bartal?Bercel?Bertel* sorban csak az első név etimológiája ismert, a másodiké már nem az, a harmadikat pedig nem is tartalmazza az Utónévkereső.

#### **4. A vizsgálat során felmerülő problémák**

A fentiekben (néhány kivételtől eltekintve) azoknak az utóneveknek a jelen-

tésbeli kapcsolatait ismertettem, amelyek vagy egyértelműen besorolhatók valamelyik lexikológiai jelentésviszonyba, vagy biztosan nem sorolhatók be egyikbe sem (mivel ismeretlen az etimológiájuk). Nem foglalkoztam azonban részletesen azokkal az utónevekkel, amelyek kapcsolata alaposabb kutatást igényelő kérdéseket vet fel. Ezek a kérdések a legtöbb esetben abból adódnak, hogy a névalakon belül nem egyértelműek a morfémahatárok (meddig tart a tő, hol kezdődik a toldalék), illetve az sem, hogy bizonyos képzők milyen kapcsolatban állnak egymással. Ha például az *Andrej/André* nevek *-é/-ej* végződéseiről bizonyosodik, hogy különböző nyelvekben használatos szinonim képzők (vagyis a *-j* nem funkciótlan végződés), akkor az *André* és az *Andrej* nem variánsok, hanem szinonimák. Bár az *-ó* az *-us/-usz* latinus toldalék származéka (vö. J. Soltész 1979: 20), mégis további kutatás szükséges annak eldöntéséhez, hogy az ilyen végződések tartalmazó nevek (*Angelus/Angelus* és *Andzeló*) szinonimák-e vagy variánsok. Az *-os/-us* (*Ambrus/Ambos*) képzők kétség kívül variánsok, az azonban nem zárható ki, hogy az *-ó* és az *-us/-usz* eltérő nyelvekben való használatuk miatt szinonimáknak minősülnek. Az ezekhez hasonló kérdések részletes vizsgálata egy további dolgozat tárgyát képezi majd.

## 5. Befejezés

Dolgozatomban megkíséreltem feltérképezni az MTA által összeállított utónévlistán szereplő nevek egy kis töredékének lexikológiai jelentésbeli viszonyait, ami nem minden esetben volt egyszerű feladat. A vizsgált utónevek legtöbbje a szinonimák közé tartozik, majd a variánsok, a paronimák, a bizonytalan besorolású és a névhasadással keletkezett nevek következnek. A teljes utónévanyag vizsgálata során (ami még további hosszadalmas körültekintő munkát igényel) ezek az arányok természetesen módosulhatnak.

## Irodalom

- A. Jászó Anna 2004. Hangtan. In: A. Jászó Anna (szerk.): *A magyar nyelv könyve. Hetedik, átdolgozott és bővített kiadás.* Trezor Kiadó. Budapest. 73–163.
- Benkő Loránd 1988. *A történeti nyelvtudomány alapjai.* Tankönyvkiadó. Budapest.
- Dömötör Adrienne 2004. Mondatszerkezeti szinonímia és formai változatok. In: Gecső Tamás (szerk.): *Variabilitás és nyelvhasználat. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXIV.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 73–79.
- Gombocz Zoltán 1997. *Jelentéstan és nyelvtörténet.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Gorbacsevics, K. Sz. 1978. – Горбачевич, К. С. *Трудности словоупотребления и варианты норм современного русского языка*



- (A mai orosz nyelv szóhasználati nehézségei és normavariánsai). Изд. Русский язык. Москва.
- Grétsy László 1962. *A szóhasadás*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Grétsy László 1980. Alakváltozatok, alakpárok. In: Grétsy–Kovalovszky (főszerk.): *Nyelvművelő kézikönyv I.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 139–143.
- Haader Lea 2001. Mikrodiachrónia és változatvizsgálat (az összetett mondatokban). *Magyar Nyelvőr* 125. évf. 3. sz. 354–370.
- Hadrovics László 1992. *Magyar történeti jelentéstan*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Hajdú Mihály 2003. *Általános és magyar névtan*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Juhász József 1980. Vázlatok a szó portréjához. In: Rácz Endre – Szathmári István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv szókészlettana és jelentéstanára köréből*. Tankönyvkiadó. Budapest. 99–120.
- J. Soltész Katalin 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémia Kiadó. Budapest.
- Károly Sándor 1970. *Általános és magyar jelentéstan*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kiss Jenő 2008. A nyelvi változás – kutatói dilemmák. *Magyar Nyelv* 104. évf. 3. sz. 257–274.
- Kiss Lajos 1994. Etimológiailag azonos földrajzi nevek alaki elkülönülése („névhasadás”). In: Szathmári – E. Abaffy – B. Lőrinczy (szerk.): *Bárczi Géza-émlékkönyv születésének 100. évfordulója alkalmából*. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 103–107.
- Kiefer Ferenc 1983. A szemantikai jegyek és a jelentésfajták. In: *Az előfeltevések elmélete*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 83–89.
- Kiefer Ferenc 2000. *Jelentéselmélet*. Corvina. Budapest.
- Lanstyák István 2009. *A magyar beszélt nyelv sajátosságai*. Stimul. Pozsony.
- Lőrincz Julianna 2004. *A magyar igevariánsok grammatikai és pragmatikai jellemzői*. VII. Nemzetközi Magyar Nyelvtudományi Kongresszus. Budapest. Előadás. [www.nytud.hu/MMNyK/eloadas/](http://www.nytud.hu/MMNyK/eloadas/) (letöltés ideje: 2011. 1. 15.)
- Lőrincz Julianna 2009. *Nyelvi jelentés és variativitás. Szemantikai alapismeretek*. Selye János Egyetem. Komárom.
- Lőrincz Julianna 2011. A variánsok helye és funkciója a magyar nyelvben. In: *Kommunikáció – Stílus – Variativitás és anyanyelvoktatás*. Pandora Könyvek 24. EKF Líceum Kiadó. Eger.
- Martinkó András 1956. A tulajdonnév jelentéstanához. In: *Pais-émlékkönyv*. 189–95.
- Pethő Gergely 2004. *Poliszémia és kognitív nyelvészet*. PhD-értekezés. ELTE. Budapest. Kézirat.
- Pethő József 2006. *Jelentéstan. Tankönyv a BA képzés számára*. Nyíregyházi

- Főiskola. Nyíregyháza.
- Racskó Tamás 2014. *Magyar nők, német asszonyok*. Nyelv és Tudomány. (letöltve: 2015. 3. 22.)
- Szabó Mihály Gizella – Lanstyák István 2011. Nyelviváltozó-típusok a magyar nyelv szlovákiai változataiban. In: Szabó Mihály Gizella – Lanstyák István (szerk.): *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. A nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja. 113–125.
- Szathmári István 1999. A funkcionális stilsztika és a szótőváltozatok. In: Kugler Nóra – Lengyel Klára (szerk.): *Ember és nyelv. Tanulmánykötet Keszler Borbála tiszteletére*. ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszék. Budapest.
- Szende Tamás 1996. *A jelentés alapvonalai. A Hét szabad művészet könyvtára*. A Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola sorozata. Corvinus. Hn.
- Szilágyi N. Sándor 1996. *Hogyan teremtsünk világot? Rávezetés a nyelvi világ vizsgálatára*. Erdélyi Tankönyvtanács. Kolozsvár.